

DYMLINGEN

Södermanlands hembygdsförbund

Nr 4 2008 Årg 20

Från oss alla till er alla **Tävling i juletider**

En riktigt God Jul
och ett Gott Nytt År

Sex sörmländska kyrkor har förlorat sina torn.

Tävla om att para ihop dem rätt och att identifiera dem.

Sidan 13

I detta nummer

Vi följer med eleverna i Sköldinge på höstvandring, besöker ett ovanligt smaskigt kafferep i Tystberga och så presenteras naturligtvis Sörmlandsbygden 2009 som nu har skickats ut till alla prenumeranter lagom till jul.

God Jul och Gott Nytt År

Ja då har snart ytterligare ett år snart gått tillända och vi kan se fram emot ett nytt hembygdsår.

Ett årsskifte är ett tillfälle att se tillbaka och summera vad som hänt men även en möjlighet att ta ett avstamp för nya angelägna arbetsuppgifter. I den här ledaren tänker jag nämna några av dem.

Hembygdsarbetet förr och nu.

2016 fyller Sveriges Hembygdsförbund, SHF, hundra år. Det var föregångaren, Samfundet för Hembygdsvård som bildades 1916. Under de första åren fanns det inte så många föreningar runt om i landet. Idag är vi 1 900 föreningar med ca 450 000 medlemmar varav 65 föreningar med drygt 20 000 medlemmar i Södermanlands hembygdsförbund.

Vi i hembygdströrelsen har under de snart hundra åren vi verkat varit väldigt duktiga på att dokumentera och beskriva våra olika hembygders historia. Detta har vi kunnat läsa om i våra föreningars olika skrifter.

Men vi har inte med samma iver och ambition beskrivit våra egna föreningars utveckling under de år som de verkat. MEN NU ÄR DET DAGS! Inför 100 års jubileet kommer SHF att ge ut en "historiebok" om hembygdströrelsen. En del av det material som ni i föreningarna tar fram kommer att finnas med i boken. Missa inte den här möjligheten att dokumentera er egen förenings historia NU, i morgon kan många

av dem som var med och byggde upp organisationen vara borta och därmed även mycket kunskap om vad som verkligen har skett. SHF har gett ut en enkel arbetsplan som visar på hur man kan jobba. Den finns hos din förenings styrelse.

Enkät

Snart kommer det att komma ett frågeformulär från SHF där ni i föreningarna ombeds att svara på en rad frågor och det är viktigt att ALLA föreningar verkligen svarar och återsänder det inom utsatt tid. 1998 och 2003 genomfördes "samma enkät" med nästan 100% svarsfrekvens. Resultatet av enkäten använder vi både centralt som regionalt för att visa vilken bredd och vilket liv det är i vår rörelse.

Ja, det var två arbetsuppgifter vi har framför oss under kommande år. Bägge två viktiga men vi ska inte glömma allt det andra vi gör med så stor framgång i Sörmland.

Sist men inte minst vill jag tacka er alla i rörelsen som under året lagt ner tid och energi i hembygdsarbetet och önska er alla

ETT GOTT NYTT ÅR och EN GOD JUL

JAN ERIC ROSENQVIST

PS. Hoppas tomten inte glömmet nå'n av er. DS

Södermanlands hembygdsförbunds kansli:

Jennie Fornedal och Christel Comstedt

Kansliet kan oftast nås kontorstid. Om ej, så finns fax och telefonsvarare, dessutom e-post förutom vanliga posten.

adress: Behmbrogatan 20
611 32 Nyköping

Tel 0155-28 43 00
Fax 0155-21 74 77

Postgiro: 7 67 22 - 8
Bankgiro 619-1928

Hemsida: www.hembygd.d.se
E-post: kansli@hembygd.d.se

Innehåll

Från sådd till julkärve	3
Från ax till limpa	
en gång om året	4
Sörmlandsbygden 2009	5
Hembygdskunskap	6
- mycket mer än historia	
Glimtar ur Sörmlands	
historia	8
"Hembygdens helg".	9
Julkryss	9
Sörmländska	
mattraditioner	10
Kafferep	11
Årsskrifter	12
Kyrkor och torn	13
NOTISER	14
Vad skriver berömda	
personer i sina böcker?	15

DYMLINGEN NR 4 2008

Årgång 20
Södermanlands
hembygdsförbund

Redaktör: Jennie Fornedal
Christel Comstedt

Ansvarig utgivare: Jan Eric Rosenqvist

Manusstopp till nr 1/2009
är 15 Februari

Framsida: Pepparkakshus
på Asplundens fritids och
Fridsgården i Sköldinge
och Christian Atterby Foto
J.F. Kyrkdelar ur jul-tävlingen
och kakfat från kafferep i
Lystberga Foto GD.

Distribueras till prenumeranter
samt till styrelseledamöter i hem-
bygdsföreningarna i Södermanlands
län.

Till anslutna föreningar i Stock-
holms län skickas tre ex.

Upplaga 1 800 ex.
Linderoths Tryckeri, Vingåker, dec 2008
ISSN 0349-86662

Från sådd till julkärve

En dag i början på maj ordnade hembygdsföreningen tillsammans med Julita GOIF vårsådd i Julita. Det hela började några dagar före med att samla ihop gamla redskap, det blir svårare och svårare för att mycket har gått till skrot. Men trägen vinner, för vi hittade en sladd, två harvar, hästdragen såmaskin, combridgevält och en bogserad Ysta Yrsa gödningspridare.

Frampå förmiddagen samlades en salig blandning med gamla traktorer, man kunde se två Allis Chalmers, BM10, BN20, Lanz, Grållar, Farmall och många fler. Alla traktörägare fick tillfälle att visa upp sina klenoder i arbete och jag kan garantera att det inte fanns ett torrt öga bland de äldre i publiken.

När det var harvat och gödning spriden var det dags för Göran Olsson att spanna sin häst för såmaskin och så havren. En Allis Chalmers från 1940 fick den äran att avsluta dagen med att vält.

Vi och Julita GOIF hade ordnat med aktiviteter runt den här dagen. Det var fotbollsskola för barn, konstutställning med Mari Blomgren, tipspromenad, servering och en hel del övrig försäljning.

Självbindaren förbereds

Sommaren kom och gick medan vi med jämna mellanrum var vi ner och ryckte tistlar. En självbindare

hade inköpts utanför Nyköping under sommaren och efter mycket skruvande och utbyte av 60 smörjkoppar var det dags för provkörning. Vi hade fått havre på ett par andra ställen, det är bättre att prova lite avskilt än inför publik. Märkligt nog så fungerade den perfekt, till allas glädje, det är beundransvärt att en maskin som inte har använts på mer än 50 år fungerar perfekt. Den 21 augusti, mellan alla regnskurar, var det dags för skörd.

Skördedags

En Volvo 24 från 1952 sattes framför självbindaren, sen var det bara att sätta igång. Många veterantraktorer hade kommit för att plöja bl.a. en GMW, en traktor som tillverkades i ett begränsat antal av Gnosjö Me-

kaniska Verkstad och många andra rariteter. Två hästägare hade kommit med sina hästar och visade hur man plöjde förr i tiden. Som i våras var även detta ett arrangemang tillsammans med Julita GOIF så det blev en heldag med en mängd aktiviteter.

Efter några dagar ute på gårdet kördes kärvarna in på en loge, och ett par dagar i oktober november samlades en grupp äldre gentlemän och snyggade till och plastade in kärvarna.

Det var julkärvens väg från sådd till fågelmat.

BO CARLSSON
JULITA HEMBYGDSFÖRENING

Från ax till limpa en gång om året

Någon undrade: Hur går det till att göra årsboken. Den sjuttiosjunde årsboken har just kommit från trycket och nog ser produktionen väldigt annorlunda ut mot hur den såg ut för den första.

Margareta Elg vid bokreleasen av Sörmlandsbygden 2009 i Torshälla. Foto Göran Dahlberg.

Boken har kommit men redaktören är redan på väg in i arbetet med nästa. Till min hjälp har jag en redaktionskommitté som vid ett par möten om året träffas och huvudsakligen diskuterar innehållet. Då tittar vi in i det "skafferi" som finns och på hyllorna ligger idéer till artiklar. En del är försedda med förslag på författare. Andra väntar fortfarande på sin författare. Under året har det också spontant kommit in förslag utifrån.

Ord och bild

Någon brist på artiklar har jag inte upplevt än, men eftersom vi strävar efter en god geografisk och ämnesmässig spridning över land

skapet Sörmland kan vi behöva komplettera med nya idéer. Om det inte är något från just din närmaste hembygd i år så kanske det kommer något nästa år. Det viktigaste med en artikel är att den har något att berätta som kan vara intressant för mer än en läsare. Om författaren inte är en durkdriven skribent kan hjälp med utformningen fås av redaktören, men en välskriven text är alltid extra välkommen och chanserna ökar att artikeln kommer med. Vanligtvis läser redaktionskommitténs medlemmar alla manus som passerat redaktörens ögon.

Utgivningen av boken äger numera rum före jul och det innebär att det finns ett manusstopp den 1 maj samma år. Numera sker det mesta digitalt. Texten lämnas i en Wordfil. Bilderna kan levereras digitalt eller som fysiska original (fotografier, teckningar m.m.) som digitaliseras av redaktören. För att bilderna skall bli snygga i trycket krävs att bilderna har en viss upplösning och den som inte är förtrogen med begreppet får hjälp av redaktören. Den som inte har egna bilder till sina artiklar kan

Sörmlandsbygden trycks i denna färgspres. Foto Margareta Elg

få hjälp att leta efter dem eller att fotografera.

Redigering

När manuskript har kommit in är det dags för redigering. Texten granskas ur språklig synpunkt och rensas från ovidkommande tecken och format för att tas in i ett layoutprogram (f.n. Indesign) där typograferingen sker. De digitaliserade bilderna behandlas i Photoshop för att få bästa möjliga kvalitet, de måttas och kodas för tryck. Efter att text, bilder och bildtexter är utlagda görs en utskrift från en pdf-fil och denna går som korrektur till författaren. Det får hon eller han granska, rätta och komma med synpunkter på och ibland kan det krävas flera omgångar. Att lägga ut bilderna är ibland ett pusslande eftersom det bara finns möjligheter att ha färgbilder på cirka 100 bestämda sidor. Då gäller det att ändå få färgbilderna i närheten av den text som handlar om bildens innehåll.

Tryck

När allt är på plats, rätt och vackert, skickas de digitala originalen till tryckeriet (Österbergs i Nyköping). Då har redan ett omslag till boken

Two ark ligger och vilar innan den andra sidan skall tryckas. Foto Margareta Elg

producerats på liknande sätt. Efter några dagar erhåller redaktören ett "provtryck" och när allt nu ser tryckt ut ser man också missarna bättre. Alltså ytterligare korrigerings och sedan går ark efter ark in i pressarna, först den ena sidan, sedan den andra. På varje arksida ligger flera boksidor. De tryckta arken går vidare till binderiet där arken skärs, falsas (viks) och binds in i pärmen med omslaget.

Boken är nu framställd och då vidtar distribution ut till prenumreranterna och marknadsföring för en ökad försäljning. Som redaktör har jag kvar att vid ett sammandrag med "världspresen" och författarna presentera boken.

Skafteriet öppnas på nytt för att se om något mognat eller tillfört under det gångna året. Nya ax skall bli till ny limpa.

MARGARETA ELG
margareta.elg@mbox200.swipnet.se

Har du funderat på något du skulle vilja läsa eller skriva om i årsboken? Hör av dig till redaktören eller kansliet så får vi gemensamt se om vi kan göra något åt det.

Gunnars Nordlinder sjöng den riddarvisa om Holger Dansk och Burman som han skrivit om i Sörmlandsbygden 2009. Foto Göran Dahlberg

Sörmlandsbygden

SÖRMLANDSBYGDEN

2009

Sörmlandsbygden 2009 för traditionen vidare. Det är en unik bok som de senaste sjuttiosju åren dokumenterat Sörmlands kulturhistoria.

Som vanligt är boken fylld med kulturhistoriska artiklar från hela landskapet. Årets bok börjar med en inledande riddarballad. År 2009 är det Albertus Pictor-år och med anledning av det beskrivs de målningar av Pictors hand som finns i de sörmländska kyrkorna i en artikel. Konsten kommer igen i ytterligare ett par av texterna. Bland annat om konstnärslivet i Torshälla och om Sernius från Gnesta. Dessa tre artiklar utgör en visuell upplevelse genom alla de verk som presenteras tillsammans med texterna.

Vi möter i boken en biskop på barriaderna, nämligen biskop Gustaf Aulén i Strängnäs och vi stiftar bekantskap med flera andra spännande personer ur den sörmländska floran.

Per Marner beskriver Djulönäset och hur arkitektur avspeglar samhällets förändringar i en artikel som illustrerar den oas som Djulönäset utgör.

Svante Strandberg fullföljer re-

san genom Sörmland. I år från Högsjö mot Gnesta och förklarar de ortnamn som passerar utanför tågfenstret på vägen. Artikeln illustreras inte bara med bilder, utan även med kartor som hjälper oss att följa resan österut.

En "fängslande" artikel har Hanna Gelotte skrivit om Hall, tidigare mer av ett jordbrukskollektiv i fosterande syfte.

Här finns berättelsen hur man genom Hälleforsnäs gjuterimuseum och bandymuseum kan följa ortens uppgång och fall och nu en ny uppgång genom Lager 157.

För 40 år sedan gjorde Claes-Erik Bjällerud en inventering av floran kring gamla torp och torpgrunder. Nu har han varit tillbaka och dokumenterat hur det har förändrats under dessa år. Somt är borta men spåren finns kvar och hembygdsföreningen i Frustuna hjälper till med informationen genom att sätta upp skyltar. Bilderna som följer texten får verkligen läsaren att längta till varmare, mer grönskande tider.

JF

Torbjörn Pettersson som skrivit om Järnvägmuseet i Mariefred beundras i sin stinsuniform av Margareta Elg. Foto Göran

Hembygds kunskap

- mycket mer än historia

Höstvandring i Lerbo

Eleverna i Sköldinge skola går under skoltiden minst tre höstvandringar. Det är en dag då eleverna går en promenad i sin hembygd. På vägen finns det mycket att lära, något från de flesta ämnena på schemat. Hösten 2008 gick turen för årskurs 5-6 med buss till Lerbo kyrka, och sedan fick de gå tillbaka till skolan, ca sju kilometer.

Vår lokale hjälte

I Lerbo kyrka mötte Lennart Eriksson upp. Han berättade om kyrkan, dess historia och om klocktornet och om klockan som klarade sig undan reformationen. På kyrkogården berättade Tomas Granqvist (med stöd av hembygdsföreningens årsskrift) om Valdemar Langlet, en världskändis som knappt är känd på hemmaplan.

I kyrktornet ljöd klockorna då eleverna med hand- och fotkraft testade klangen. Lennart berättade att när Gustav V dog fick eleverna i skolan gå upp på lunchrasten och ringa i klockorna varje dag - antingen de ville eller ej.

Är en kyrkklocka magnetisk?

De flesta gissade att den är det, men Jessica Gerdeman lyckades inte få magneten att fastna. Hur kom det sig egentligen?

Sedan bar det av hem till Nina Andersson, som visade sig bo i en gammal affär. En av två som fanns i Lerbo under 1900-talets början. Barnen tittade förundrat på bommen för att tjudra hästarna i som finns kvar på gården. Flest frågor rörde

den bensinstation som affären också haft en tid.

Ödetorpets hemligheter

Nästa stopp på promenaden var Svanstugan som stått tom sedan slutet av 1980-talet. Här blev det äntligen en första matsäckspaus. Eleverna hade redan innan börjat smaka på godsaker ur matsäckarna och det behövdes ingen övertalning när det var dags att äta. Efter maten stod dagens verkliga arbetspass på schemat. Eleverna delades in i par och fick en rad frågor att svara på. Bland annat skulle de fundera över vad uthusen använts till, varför torpet är placerat där det är och hur miljön förändrats de senaste 25 åren.

Ättestupan

Färden går sedan vidare mot Uvberget. En fantastisk utsikt väntar efter bestigningen av berget. Både Fimta och Speteby syns där nere. Nu har vi verkligen förtjänat en fika och alla är vända mot utsikten när de sätter sig ned. Snart hotar dock orosmolnen. Det drar ihop sig till bråk invid kanten av berget. Sören Filipsson hugger tag i Tomas Granqvist och skriker; "Om du inte jobbar ska du inte äta." Sedan knuffar han honom ut mot

forts nästa sid

Pontus (och Oscar S bakom honom) trampar igång klockorna med fotkraft.

Nedan. Sören Filipsson och Tomas Granqvist vid ättestupan.

Jessica, magneten och klockan.

Hembygd på schemat

För er som vill komma igång eller utveckla er

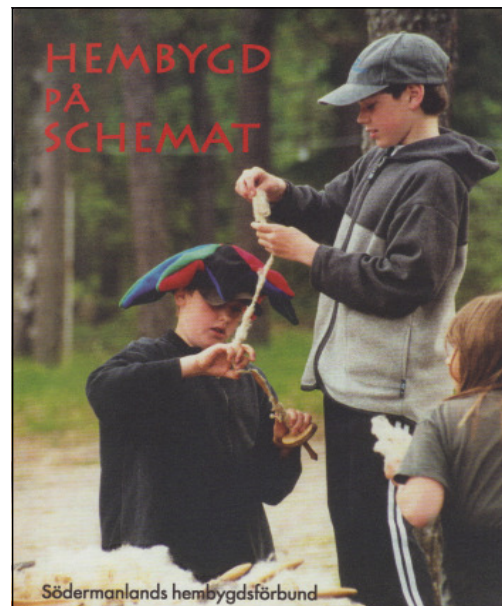
Skriften "Hembygd på schemat" togs fram för några år sedan och efterfrågas inte så mycket som den förtjänar. Därför passar vi nu på att påminna om den. Det är en skrift som är sprängfylld med inspiration och idéer för er som vill arbeta med barn och ungdomar. Den är också utmärkt att dela ut till skolorna så att de får lite inspiration. "Hembygd på schemat" kan vara en konkret utgångspunkt i dialogen med skolan för att utveckla just ert samarbete. Här ser vi tydligt hur mycket hembygdsföreningarna verkligen kan bidra med. Hembygds kunskap är så mycket mer än bara historia.

Hör av er till kansliet så skickar vi "Hembygden på schemat" till er så fort vi kan.

Skriv gärna till Dymlingen och berätta om hur ni arbetar med skolan eller skolorna på er ort.

Ring 0155-284300
Maila kansli@hembygd.d.se
Skriv till
Sörmlands
hembygdsförbund
Behmbrogatan 20
611 32 Nyköping

JF

forts från föreg. sida

stupet. Barnen är inte sena att börja heja på "sin" lärare. Och bråket? Jo, det här ska enligt sägnerna ha varit traktens ättestupa.

Björnlokor och rovfåglar sammanfattar nästa paus. Det är en mäktig syn när de så här års torra Björnlokorna utgör en siluett ovanför oss där vi kommer gående. Det har fallit på Tomas lott att berätta om dem. Han har knappt börjat innan han blir avbruten av någon som pekar mot himmelen och ropar "Titta".

Björnlokorna får helt enkelt vänta tills fågeln högt där uppe är identifierad, studerad och diskuterad.

Spännande gruvhål

Gruvan har utgjort en viktig del av Sköldinges utveckling. Gruvdriften har lämnat många spår i naturen utefter vägen tillbaka mot skolan. Gruvan vid Kantorp är Sköldinge skolas stora hembygds kunskapsprojekt så den kan eleverna redan mycket om. Nu kommer vi dock från ett annat håll och gruvhål lockar

Äntligen är det dags att äta. Tobias, Victor, Petra och Jessica slår sig ned och huggar in.

invid vägen som om Gruv-Maja själv satt i buskarna och lockade.

"Hur kommer vi nu?" undrar någon och en grupp samlas runt kartan för att studera hur vi gått och var vi varit.

En mystisk mur väcker uppmärksamhet och invid den hittar några elever lite järnmalm som de först entusiastiskt planerar bära med sig. Snart upptäcker de något vi andra redan misstänkte. Järnmalm är tungt!

Dagen har varit en enda lång lektion i historia, natur och teknik, biologi och sist med inte minst idrott och hälsa. Vem har sagt att hembygds kunskap bara är historia?

Och visst har Sköldinge skola det väl förspänt med lärare som Sören Filipsson och Tomas Granqvist, men om alla vore som dem - vad skulle hembygdsföreningarna då bidra med?

TEXT OCH BILD
JENNIE FORNEDAL

Glimtar ur Sörmlands

Vi har till och från efterfrågat hjälp från er läsare så att vi ska kunna utveckla och förbättra Dymlingen. Ivan Bratt har verkligen hört sammat dessa efterlysningar. Han

har skrivit flera spännande artiklar om personer, händelser och platser i Sörmland. Dessa kommer att publiceras som "Glimtar ur Sörmlands historia" i flera nummer framöver.

Denna första artikel handlar om

ett spännande livsöde och en udda världsmästare som nog inte måånga har hört talas om - hittills.

JF

"Världsmästare" i hårlängd var född i den sörmländska skärgården

I den sörmländska skärgården finns bl. a. Ledskärs fyr på en liten kobbbe i det inre av Örsbaken. Kobben ser oansenlig ut men rymmer i alla fall ett stycke sörmländsk skärgårdshistoria med allt man begära av dramatik, och även annat intressant.

Bl. a. räddads här 80 ångbåtspassage-rare en stormnatt 10 sept 1885. Men har också fötts en "världsmästare".

När myndigheterna i mitten av 1800-talet beslutade att fyrar skulle byggas för att möjliggöra sjöfart även nattetid blev Ledskär en av dessa. Men det blev inga imponerande byggnader precis. Boningshuset på Ledskär var på 30 kvm fördelade på dels själva fyren och dels kök och kammare. I det utrymmet föddes och växte 14 barn upp!

Till Ledskärs fyr kom den 1 april 1879 lotsen Gustaf Adolf Sjögren med hustru Emma Karolina. Med sig hade de 20 månader gamla sonen Mats. Han skulle få 13 syskon att leka med på den bergiga kobben.

Det blev ett hårt liv för fyrvaktarefamiljen. Bl. a. saknades dricksvatten på Ledskär och närmaste källa fanns vid Ånga på fastlandet. Det medförde att man fick ro eller segla en landmil för att hämta dricksvatten. Mjölk fick man hämta på Rensholmen eller Hertigö, också det medförde lång sjöresa.

Under höststormar och vintertid då isen varken bar eller brast var det ytterst svårt för familjen på Ledskär. Man smälte snö eller samlade regnvatten i groparna på berget. Under en expedition för att hämta vatten gick 19-årige sonen Ivan genom isen och drunknade.

1903 slopades bevakningen på Ledskär och familjen Sjögren flyttade till Skansholmen efter 24 års "förvisning" på det utsatta skäret. I den 14-hövdade barnaskaran fanns dottern Skuldfrid och hon skulle gå till inte bara svenska utan

t. o. m. världshistorien på ett helt oväntat sätt. Hon hade redan vid födseln en ovanligt riklig hårväxt och snart började håret växa sig väldigt långt och tjockt. I början klipptes flickan liksom de andra barnen av mor eller far, långt hår var ju inte något man var intresserad av. Men när Skuldfrid började få några år på nacken förstod både hon och föräldrarna att hennes hårsvall nog var något ovanligt som man kanske skulle bevara för att se vad som skulle ske.

Så blev det - saxar och hårklippningsmaskiner stoppades undan och hårsvallet fick växa. Resultatet var uppseendeväckande, så långt och ymnigt hårsvall hade ingen som träffade Skuldfrid någonsin sett. Hon emigrerade sedan till Kanada och

Skuldfrid Sjögren "Världsmästare i hårlängd" Foto tillhör Ivan Bratt

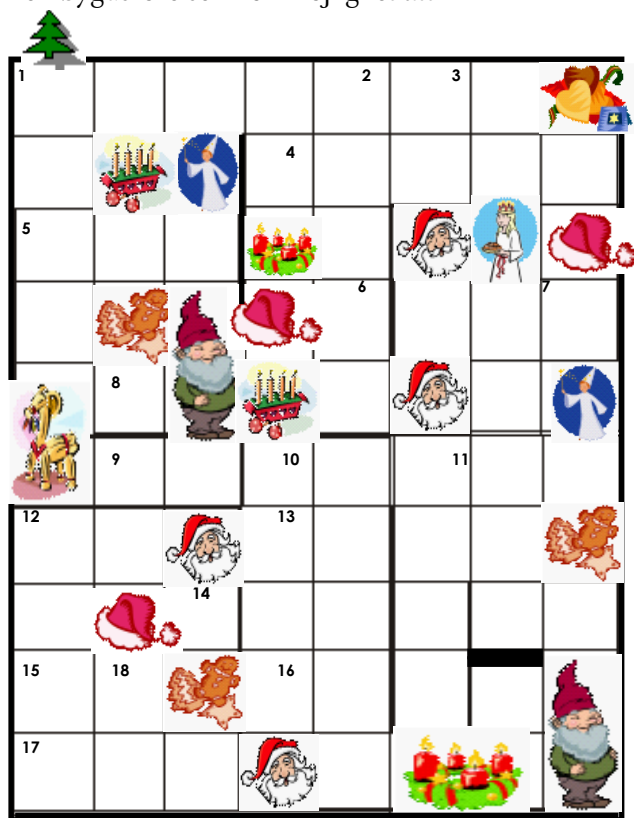
där korades hon till innehavare av världens längsta hår. Hårsvallet var över två meter långt och ringlade på golvet runt Skuldfrids fötter. Hon visade upp sig i olika sammanhang och förmodligen försörjde hon sig på sin unika hårväxt.

IVAN BRATT

Bernt Jons-
son, vice ordf
i Söderman-
lands he-
mygdsförbund.
Foto Göran
Dahlberg

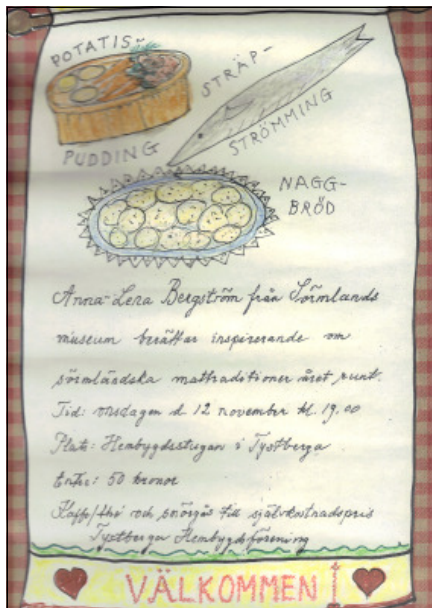

BERNT JONSSON

1 Den kläs till jul
2 Gul vetebulle
3 Har delägare
7 Med ljus i hår
8 I närheten av stranden
10 Av eld eller el
11 Skön att ha så här års
12 Seg att tugga
18 Kan lukta illa

Sörmländska mattraditioner

Anna-Lena Bergström, antikvarie på Sörmlands museum, berättar för oss om Potatispudding, Sträpströmming och Sluring och en hel del andra spännande maträtter som finns dokumenterat runtom i Sörmland.

Tystberga hembygdsförening stod den 12 november för inbjudan och ett 20-tal personer hade samlats i hembygdstugan en kväll i höstmörkret, för att lyssna och låta sig inspireras.

Mat med tradition och historia kan Anna-Lena tala om, mycket och länge. Det visar sig vara ett mycket omtyckt ämne att hålla föredrag på. Åhörarna denna kväll får höra talas om en hel del som man inte kände till sen tidigare.

Potatispudding

En gammal tradition till jul var att göra en pudding med potatis, som senare kunde stekas upp efter julottan, berättade Anna-Lena. "Och då ska det vara mycket ingefära på så man blir svett", utropade någon av åhörarna. Efter detta påstående blev det flera glada skratt bland åhörarna.

Sträpströmming

Receptet är en lättsaltad variant på saltströmming, som får ligga kallt 1-3 dagar och äts med gröna ärtor, potatis, vispad grädde och lingonsylt.

Sluring

En simmig soppa kokat på fläskben, korngryn, potatis, morötter och mejram. Denna soppa var uppskattad, då den var en lite mer matig variant.

Denna kväll blev en spännande resa genom sörmländska matminnen och stämningen var hög i hembygdstugan, då det till slut blev dags att tacka Anna-Lena för detta inspirerande föredrag. En förnimmelse av doften från julens mat infinner sig som ett tecken på den inlevelse berättandet har tagit sig denna kväll.

Sörmländska Matminnen är historiebok, minnesbok och kokbok - samlat i en och samma bok, där Anna-Lena är en av skribenterna och var den som sammanställde alla recepten. Boken finns till försäljning hos Sörmlands museum.

CHRISTEL COMSTEDT

Lösningen på gådan är: Sluring är en soppa som görs av fläskben, korngryn, potatis, morötter och mejram. Den är en lite mer matig variant på saltströmming.

Kan du lösa denna julgåta?

Du sitter bakom ratten i en bil och håller konstant hastighet. På din vänstra sida har du en avgrund, på din högra sida har du en brandbil, och den håller samma hastighet som du.

Framför dig springer en gris, som är större än din bil. En helikopter förföljer dig i markhöjd bakom bilen. Både helikoptern och grisen håller samma hastighet som du.

Hur ska du göra för att kunna stanna?

Svaret finns längst ned på denna sida, men fuska inte.

Tant Jerns chokladtårta

0,5 glas socker (1 glas = 1,5 dl)

1,5 glas mjölk

0,5 glas kakao

Kokas ihop och får kallna.

100 g smör

1 glas socker

Röres vitt och pösigt.

2 ägg

1 msk vaniljsocker

Röres ner i smör-sockret. Sedan rörs chokladblandningen i.

0,75 glas mjölk

2 glas vetemjöl

2 tsk bakpulver

Röres sist i.

Glasyr:

1,5 glas socker

0,5 glas hett smör

1 dl grädde

2 tsk vaniljsocker

Sjudes en stund, röres till den kallnar.

Dela kakan i 2-3 bottenar, bred glasyren på dessa och lägg ihop.

Olle sa gråtande:
- Mamma, mamma, jultomten
fryser! Han har glömt sina
kläder på vinden!

På bilden t.h. dignar bordet av bakverk till kafferepet. I bortre ändan av bordet syns både Tant Jerns kaka och den Kvarglömda tårtan som även finns på bilden nedan tillsammans med den klassiska radiokakan.

Kafferep

Det räckte inte med sju sorters kakor när Tystberga hembygdsförening inbjöd till kafferep i Hembygdsstugan den 9 november. Om vi räknat rätt kunde de närmare 70 besökarna frossa bland inte mindre än 29 olika sorters kakor eller tårtor, dessutom intaga läckerheterna vid vackert dukade bord.

Vad sägs om delikatesserna: Butterkaka, Garbokakor, Toscatårta, Radiokaka, Kryddmandelsnittar, Bondkakor, Kvarglömd tårta, Petit choux, Finska pinnar, Russinkakor, Tant Jerns chokladtårta, Svartvinbärspaj, Råneå pepparkakor, Rimbo-bullar, Anisbröd (Pitepojkar), Zuleikatårta, Kardemummabullar, Knäckflarn, Tigerkaka, Choklادتårta, Nötrutor, Pariservåfflor, Biskvier, Äppelpaj, Rån, Toscabitar, Mandelmusslor, Kanapéer och Mjuk pepparkaka med lingon.

Förmodligen orkade ingen med att prova på alla sorter men många tappra försök gjordes med motiveringen att bantningen kan vänta till på måndag. Det fanns också möjligheter att få med sig recept till flertalet bakverk.

De ansvariga för evenemanget, Eva och Christina, kan känna sig nöjda med tillställningen. De har svarat för huvuddelen av läckerheterna men även fått bidrag från generösa medlemmar.

Glädjande var att evenemanget lockat många besökare från andra orter och inte bara från Tystberga.

TEXT OCH BILD GÖRAN DAHL-

Kvarglömda tårtan

Detta bakverk har många olika namn, här syftande på gräddningen.

250o (varmluft 200o)

5 äggvitor

3 dl socker

2 tsk vaniljsocker

2 tsk bakpulver

Citronkräm:

5 äggulor

1 dl socker

Rivet skal o saft av ½ citron

75 g smör

Garnering:

3 dl vispgrädd

(1 msk vaniljsocker)

50 g blockchoklad

Smörj och mjöla en form med löstagbar kant, ca 25 cm i diameter.

Vispa äggvitorna till hårt, fast skum och vänd i socker och bakpulver. Häll marängsmeten i formen och ställ den i den nedre delen av ugnen. Stäng av ugnen genast. Öppna inte ugnsluckan på minst 5 tim. Låt gärna marängen stå i ugnen över natten.

Vispa i en kastrull samman äggulorna, sockret och citronskal och -saft till krämen. Obs! Använd inte stålvisp i aluminiumkastrull, för då blir krämen missfärgad. Sjud under kraftig vispning. Såsen ska bli tjock. Rör i smöret i krämen när den svalnat något och låt den kallna.

Vispa grädden till garneringen tillsammans med vaniljsockret. Smält blockchokladen i en liten plastpåse. Stjälp upp tårtan på ett fat. Bred krämen över tårtan, även på kanten. Täck med grädden eller spritsa den över. Stick ett litet hål i plastpåsen med den smälta chokladen och ringla den över tårtan.

ÅRSSKRIFTER

Runtuna-Lids hbf, Sockenblad
Årgång 14 nr 4 2008, 4 sid format
A5 (Joe Eklöf, 0155-24 10 85).

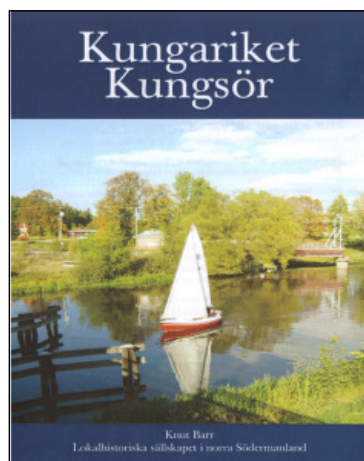
Välkommen till årets gröttest,
Runtunadagen, Krubbitarrem, Vad
händer under året, Tack för mikro-
kortsläsare, Kjol och sjal, Stolar att
hyra, Adressändring, Medlems-kort.

Torshälla hbf, S:t Olofs Gille,
Årgång 18 nr 3 2008, 16 sid format
A5 (Lars Nystedt, 016-35 87 59).

Äldermannen har ordet, Kyrko-
gårdsförvaltningen, Gravstensin-
ventering, Torshälla marknad, På
källaren Gulltuppen, Albertus Pictor,
Röjda fornlämningar, Torshälla såg-
bladsfabrik, Ali Anderssons sommar-
hus Birka, Byxhörnan, Bilder, Kom
till Vinteridedagen, Julmarknad på
Bergströmska gården, Boktips, Tors-
hälla hembygdsförening S:t Olofs
Gille styrelse, Ur museisamlingarna.

Torshälla hbf, S:t Olofs Gille,
Årgång 18 nr 4 2008, 16 sid format
A5 (Lars Nystedt, 016-35 87 59).

Äldermannen har ordet, Kring
målaren och hans målningar,
Kalkmålningar i Torshälla kyrka,
Gravstensinventeringen, På avrätt-
ningsplatsen i Torshälla halshöggs
soldaten Erik Lind, Tornspiran,
Norsen kommer, Stadskällaren - En
gård med gamla anor, Torshälla Tid-
ning, Torshälla hembygdsförening
S:t Olofs Gille styrelse, Ur musei-
samlingarna.

**Tystberga hbf, Sockenmagasi-
net** årgång nr 22 2008, 40 sid for-
mat 245x210 mm (Göran Dahlberg,
0155-26 06 83).

Sockenmagasinet nr 22, Pelle
i Parkudden, Pelle som vi minns,
Runes Bilservice, Köpman Lars-
son, Mitten av 1700-talet, Skapar-
verkstad, Affärsbrev berättar, Rog-
sta grusgrop, Blandat från Gropen,
Hemliga resan 2008, Planering
pågår, Släktgård, Pass? Kafferep,
Friluftsgudstjänsten som flyttade
inomhus, I Konsum, Den nya hem-
bygdsföreningen, Björkgårdsvägen,
Helgö-kartan, 56 år med Matstorps
skola, Evenemang 2008, Skolkort.

Kungariket Kungsör

Kungsör är också Södermanland
Södermanlands hembygdsförbund
betonar med sitt namn landskapet
Södermanland och inkluderar därför
Södertörn, som tillhör Stockholms
län. På samma sätt borde ske med
Kungsör, där socknarna Torpa och
Kung Karl söder om Arbogaån utgör
en del av landskapet Södermanland.
De tillhörde för övrigt Strängnäs stift
ända till år 1952.

Öja-Västermo hbf, Torpgrun-
den Årgång 14 nr 3 2008, 12 sid
format A5 (Carl-Gustaf Dahlin,
0589-401 12).

Inventering av släktgårdar, Rap-
port från Riksstämman i Kiruna,
Vykort, Fortsättningen om furstin-
nan Wedel, Jakten på Sveriges äldsta
rönn, Betaniakapellet - rapport från
styrelsen, Torpcirkeln juli-augusti,
Svarthavreskörden, Anslagstavlan.

Öja-Västermo hbf, Torpgrun-
den Årgång 14 nr 4 2008, 20 sid
format A5 (Carl-Gustaf Dahlin,
0589-401 12).

Öja-Västermo hembygdsförening
fyller 20 år - Bildreportage, Tomten
som tappade sin pondus! Eskilstu-
na KSAU:s besök i Öja-Västermo,
Torpcirkeln oktober: Bokdonation,
Hembygdsföreningen tackar "nej"
till Betania-kapellet, Anslagstavlan.

Lokalhistoriska sällskapet i norra
Sörmland tog fasta på Kungsörs
sörmländska anor, men införlivade
hela kommunen i en beskrivning.
Knut Barr presenterar Kungsör med
en bredd och djup och omfattande
bildmaterial, som vi aldrig tidigare
sett maken till. Vad som kom nu i
november är första delen.

BROR-ERIK OHLSSON

Kyrkor och torn

Varje kyrka har sin stil och form. Många känner igen kyrkorna och kan säga att tornet är karaktäristiskt. Men hur är det - om man särar kyrka och torn? Då blir det plötsligt svårare att se vilken kyrka det är.

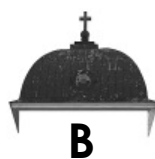
Vi har fotograferat några kyrkor i länet och sedan separerat tornen från kyrkorna. Kan ni sätta ihop rätt torn med rätt kyrka? Och kan ni säga vilka kyrkorna är? Det går julnumrets tävling ut på.

Para ihop tornen A - F med kyrkorna 1 - 6. Och vilka är kyrkorna 1 - 6? Bästa inskickade lösning kommer att belönas på något sätt - förutom med den ovanskliga äran!

Det är alltså två tävlingar. Vid lika resultat gäller den andra tävlingen som utslagsfråga. Det kan löna sig att svara på båda tävlingarna. Räkna inte med att många kan svara, kanske bara svara rätt på enstaka kyrkor.

Skicka in svaren på de två tävlingarna till kansliet per brev, fax eller mail senast 1 februari.

GÖRAN D

NOTISER

SAKNAD

Ren med lysande, röd mule saknas sedan fredagen. Han lystrar till namnet Rudolf.

KONTAKTA TOMTEN

Mindre tröskverk
Fabrikat; Göta
Inklusive halmfläkt och boss-
fläkt
Skänkes av Bälunge hbf

HEMBYGDSPÖRSÄKRINGEN
Sveriges Hembygdsförbund

Försäkring av löseegendom/maskinerier

Löseegendom försäkras i intervall om 5 basbelopp, som 2008 betingar ett försäkringsbelopp om 205 000 kr. Detta är ett förstariskbelopp vilket innebär att skadeersättningen är maximerad till valt försäkringsbelopp. Premien är 425 kr per 5 basbelopp.

Egendom av antikvariskt, kulturhistoriskt och konstnärligt värde skall vara särskilt dokumenterad (foto/video) och upptagen på särskild inventarie-förteckning. Det är inte innehavet som skall bevisas utan föremålets kvalitet/ekonomiska värde.

Föremålets affektionsvärde, personliga och känslomässiga värde, ersätts inte.

Vid en skada återställs egendomen genom reparation eller anskaffande av föremål av samma eller lika ändamålsenligt slag för samma ändamål.

Återställs inte skadat föremål inom två år värderas skadan till skillnaden mellan föremålets dagsvärde omedelbart före och omedelbart efter skadan.

Eftersom föremålets värde förändras över tiden är det viktigt att med jämna mellanrum fundera över vilket värde de försäkrade föremålen betingar.

Detta är en förenklad sammanfattning, det är de kompletta villkoren som ligger till grund för skadereglering. De beställs från Hembygdsförsäkringen.

Hembygdsförsäkringen, Box 25, 432 03 Träslövsläge
hembygdsforsakringen@hembygd.se 0200-22 00 55

Arbetsdag

För att arbeta med

Bygdeband Lördag den 24 januari Åsa Folkhögskola

Intresserade är välkomna att lära sig mer

Inget krav på att ha eller skriva avtal.

Anmäl dig via tfn 0155-284300

eller e-post kansli@hembygd.d.se

Behöver ni hjälp?

Ljudöverföringar från rullband, kassetter, LP och stenkakor till CD.
Bildöverföringar från Videokassetter till DVD.

För prisuppgifter kontakta:

Nabaz Moheden 0589-53091
alt. 070 685 10 33

Gå en studiecirkel i vinter

När vintermörkret sänker sig och arbetet på hembygdsgården avstannar är det läge för en spännande cirkel. Hitta din historia, låt dig inspireras till att forska om din hembygd, kanske parallellt med att du släktforskar. Databasen Bygdeband kan i detta sammanhang bli ett ovärderligt verktyg. Och när en del av hembygdsföreningarnas arkiv matas in i databaser passa på att se till att det verkliga arkivet med originalhandlingarna ordnas och förvaras på ett så beständigt sätt som möjligt. För visst är det många fördelar med digitalisering men utan originalen går vi en osäker framtid till mötes. Kontakta SV som tagit fram tre material i samarbete med Genline så får du veta mer om dessa cirklar och även om andra.

I ledaren uppmanar Jan Eric Rosenqvist till att teckna föreningens egen historia. Glöm inte anekdoterna och tokigheterna.

Vi har fortfarande det gigantiska arbetet kvar med att teckna minnen från 1900-talet. Hur var det att få kylskåp, vatten på toaletten, fjärrkontroll till TVn och så vidare. Tro inte att dessa minnen kommer att leva kvar utan att vi tecknar ned dem.

Så gå en studiecirkel i vinter.

Varför inte testa ett av de två kakrecepten i tidningen för fika-pausen.

Från min sida sett...

Vad skriver berömda personer i sina böcker?

Dedikation betyder tillägnan och är något mycket fint. En bok med en personlig dedikation ska man vara extra rädd om.

Låt mig börja med att berätta om en personlig, ståtligt skriven dedikation med mycket värme bakom. Det skrevs av radiolegenden Sven Jerling och tillägnades den unge men redan berömda radioreportern Gunnar Helén, när denne 1949 lämnade Radiotjänst efter tio år för att börja en ny karriär.

Det skulle som bekant bli många karriärer för Gunnar Helén under åren som följde. I sin bok "På min våglängd" präntade Farbror Sven följande tillägnan till sin unge lärjunge: "Till Gunnar Helén som lektyr i fönstersmygen medan han väntar på allt större rutor att putsa. Tillgivne Förf."

Mer känd är nog den dedikation som Helén fick av skalden Nils Ferlin i dennes samling Goggles: "Till broder Gunnar Helén med hjärtligt tack för all visad vänlighet och tack för hans unga men ändå trevliga ansikte!"

När Helén långt senare såg tillbaka på sitt liv i memoarboken "Alltför många jag" hade jag glädjen att få ett exemplar signerat med följande tillägnan: "Harald O. från mångprataren och mångsysslaren Gunnar Helén."

Gunnar Ordblände

Denna tillägnan skrev han i Lyttersta vid Tisnaren i augusti 2000. Han betraktade sig alltså som mång-

pratare vilket, om det var sant, är lätt att förlåta. Han talade och skrev alltid både vackert och korrekt och fick i de klassiska krönikböckerna av tecknaren EWK och nidristaren Gunnar Ericsson vikinganamnet Gunnar Ordblände.

Vid detta besök i Lyttersta signerade Gunnar Helén också en annan bok, samtidigt som han berättade en märklig detalj. Boken heter "Frihet i gemenskap" och är skriven under hans politikertid. Med på omslagsbilden, hjälpligt gömd bakom en tall på Lytterstamon, ser man TV-reportern Ewonne Winblad. Hon skulle gömma sig men lyckades inte helt. Jag hade nog aldrig sett henne på omslaget om inte Helén påpekat saken.

Hans dedikation kom att lyda så här: "En bok med Lytterstaomslag. Skogsrådet Ewonne Winblad halvt bakom trädet september 1973, till Haldo från Gunnar H."

En annan berömd politiker från Vingåker, ortens ende statsminister, skrev följande dedikation, i vilken kan spåras både hembygds känsla och grabbighet på en gång: "Till Harald Ottosson "Haldo" med varm hälsning från en annan Vingåkersgrabb! Göran Persson." Boken heter "Den som är satt i skuld är icke fri" och skrevs 1997, när Persson fortfarande var någorlunda skuldfri.

Tillägnan på rim

Att skriva en dedikation på rim är en konst som inte är inte allom förunnat att behärska, men när man

som Lennart Anderzon, signaturen Zäta, rimmat i Östergötlands Dagblad och Norrköpings Tidningar i stort sett dagligen och producerat ca 10 000 dagsversar så kommer saken i en annan dager.

Själv har jag under många års tid ägnat mig åt dagsversskrivande i Katrineholms-Kuriren under signaturen Haldo, men till Zätas produktion har jag aldrig nått upp.

När han sent omsider ombads att välja ut sina bästa dikter, som tidningen lät trycka och ge ut med titeln "100 gånger Zäta", så snickrade han, förmodligen med sedvanlig snabbhet, till följande dedikation, som jag synnerligen uppskattar: "Till Ariosokollegan! Efter många rimmarår/ har jag samlat detta saldo/ varav en kopia går/ (för kontroll) till vännen Haldo. Norrköping 14/12 1983.. Lennart Anderzon."

Man rimmar inte så lätt på Haldo, men Zäta klarade det elegant. Själv lyckades jag inte förrän jag fick chansen att blanda in golflegenden Nick Faldo. Men det är en annan historia.

From förhoppning

Att dedikationer från vissa författare han vara nog så drastiska visade Holger Lewin 1990, när han översände sin biografiska berättelse "Oros Fågel" med följande tillägnan: "Till Broder Haldo med hälsning och förhoppning om en så skonsam avrättning som möjligt! Vännen Holger."

Det lät både hårt och gripande på samma gång men hade en tydlig undermening. Ingen har väl hjärta att "avrätta" en person som använder tilltalsord som Broder och vän?

Själv har jag alltid varit försiktig med dedikationer. Man vet ju aldrig. De kan rent av komma i tidningen.

HARALD OTTOSSON

**PORTO
BETALT**

B

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan

*Avsändare: Södermanlands hembygdsförbund
Behmbrogatan 20, 611 32 Nyköping*

SÖRMLANDSBYGDEN

2009

Sörmlandsbygden 2009

Sörmlänningarnas egen årsbok har kommit för sjuttiosjunde gången.

**Ge bort en prenumeration i julklapp till dig själv
eller någon annan**

150:-/år plus porto för boken.

Läs vidare om boken på sidan 6-7 i tidningen

Södermanlands hembygdsförbund

Behmbrogatan 20

611 32 Nyköping

Tfn 0155-324300

Fax 0155-317477

e-post kandi@hembygd.d.se

www.hembygd.d.se